

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор з науково-педагогічної
та навчальної роботи
Ф.А. Трішин

“ _____ ” _____ 2017 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ

(назва навчальної дисципліни)

Галузь знань 10 Природничі науки,
18 Виробництво та технології

Спеціальність 101 «Екологія»,
183 «Технології захисту навколишнього середовища»

Ступінь Бакалавр

Факультет Прикладної екології, енергетики та нафтогазових технологій

Кафедра Екології та природоохоронних технологій

2017 рік

1. Опис навчальної дисципліни
«Екологічний аудит»

Найменування показників	Напрямок підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 5,5 (денна), 6 (заочна)	Галузь знань 10 «Природничі науки», 18 «Виробництво та технології»	Вибіркова	
Модулів – 3	Спеціальність 101 «Екологія», 183 «Технології захисту навколишнього середовища»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		3-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання - реферат		Семестр	
Загальна кількість годин : 165 (денна) 180 (заочна)		6-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 1,7 самостійної роботи студента – 5,5	Ступінь: бакалавр	Лекції	
		30 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	4 год.
		Лабораторні	
		20 год.	4 год.
		Самостійна робота	
		99 год.	166 год.
		Індивідуальні завдання:	
		30 год.	90 год.
Вид контролю:			
іспит			

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 67%; для заочної форми навчання – 10 %.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання дисципліни «Екологічний аудит» є одержання знань та навиків користування поняттями екологічного аудиту, методами та засобами організації та проведення аудиту підприємств; розуміння місця екологічного аудиту в системі господарської діяльності окремих підприємств та країни в цілому; отримання практичних навичок з організації та проведення екоаудиту, управління екологічним підрозділом підприємства, організації екологічно орієнтованого аудиту та політики підприємства чи компанії.

В результаті вивчення дисципліни студент повинен:

знати:

основи критичного розуміння предметної області та професійної діяльності; свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

принципи роботи в команді, використовуючи навички міжособистісної взаємодії;

методологію оцінки та забезпечення екологічної ефективності функціонування агропромислового комплексу;

основні терміни та поняття аудиту;

чинне екологічне законодавство;

екологічну політику підприємства, галузі, регіону;

принципи побудови екологічного аудиту за ДСТУ ISO 19011:2006.

вміти:

здійснювати науково-обґрунтовані технічні, технологічні та організаційні заходи щодо запобігання забруднення довкілля;

продемонструвати навички вибору, планування, проектування та обчислення параметрів роботи окремих видів обладнання, техніки і технологій захисту навколишнього середовища, використовуючи знання фізико-хімічних властивостей поллютантів, параметрів технологічних процесів та нормативних показників стану довкілля;

застосувати знання з контролю та оцінювання стану забруднення і промислових викидів, з аналізу динаміки їх зміни в залежності від умов та технологій очищення компонентів довкілля;

застосовувати основні закономірності безпечних, ресурсоефективних і екологічно дружніх технологій в управлінні природоохоронною діяльністю, в тому числі, через системи екологічного керування відповідно міжнародним стандартам;

обґрунтовувати ступінь відповідності наявних або прогнозованих екологічних умов завданням захисту, збереження та відновлення навколишнього середовища.

Мета викладання дисципліни полягає в формуванні знань щодо екологічного аудиту, чіткого розуміння основних закономірностей формування екологічного аудиту, набутті практичних вмінь і навичок із забезпечення екологічного аудиту.

Зміст навчального матеріалу дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади проведення екологічного аудиту

Тема 1.1. Місце і роль екологічного аудиту в господарській та природоохоронній діяльності. Організаційно-правові особливості впровадження екологічного аудиту.

Тема 1.2. Етапи процесу оцінки ризиків і їх виявлення; оцінка масштабів наслідків; оцінка ризиків; оцінка варіантів управління ризиком

Тема 1.3. Об'єкти та суб'єкти екологічного аудиту. Вимоги до виконавця екологічного аудиту. Вимоги до підготовки аудитора. Вимоги до провідного аудитора. Сертифікація на право проведення екологічного аудиту.

Змістовий модуль 2. Екологічний аудит об'єктів господарської діяльності

Тема 2.1. Аудит СЕМ. Аудит поводження з відходами на підприємстві. Еколого-енергетичний аудит.

Тема 2.2. Аудит екологічних платежів та природоохоронних витрат підприємства. Аудит декларації безпеки природного об'єкту та промислової безпеки підприємства.

Тема 2.3. Інвестиційний екологічний аудит. Аудит ризиків інновацій.

Змістовий модуль 3. Екологічний аудит різних об'єктів та видів діяльності

Тема 3.1. Природно-ресурсний екологічний аудит. Екологічний аудит території. Екологічний аудит при ліцензованій діяльності. Екологічний аудит при приватизації, зміні прав власності. Екологічний аудит у системі управління якістю навколишнього природного середовища.

Тема 3.2. Екологічний аудит при вивченні, використанні, освоєнні, охороні й відтворенні природних ресурсів (земельних, водних, лісових). Екологічний аудит циклу обігу відходів виробництва й споживання. Екологічний аудит природоохоронних заходів.

Тема 3.3. Екологічний аудит у страхуванні

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	лек.	прак.	лаб	інд	с.р.
лек.		прак.	лаб	інд	с.р.	лек.						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Теоретичні засади проведення екологічного аудиту												

Тема 1.1. Місце і роль екологічного аудиту в господарській та природоохоронній діяльності. Організаційно-правові особливості впровадження екологічного аудиту.	12	2	0	0	0	0							
Тема 1.2. Етапи процесу оцінки ризиків і їх виявлення; оцінка масштабів наслідків; оцінка ризиків; оцінка варіантів управління ризиком	19	4	5	0	0	10							
Тема 1.3. Об'єкти та суб'єкти екологічного аудиту. Вимоги до виконавця екологічного аудиту. Вимоги до підготовки аудитора. Вимоги до провідного аудитора. Сертифікація на право проведення екологічного аудиту	19	4	5	0	0	10							
Разом за змістовим модулем 1	50	10	10	0	0	20	50						
Модуль 2													
Змістовий модуль 2. Екологічний аудит об'єктів господарської діяльності													
Тема 2.1. Аудит СЕМ. Аудит поводження з відходами на підприємстві. Еколого-енергетичний аудит.	27	4	3	5	15	0							

Тема 2.2. Аудит екологічних платежів та природоохоронних витрат підприємства. Аудит декларації безпеки природного об'єкту та промислової безпеки підприємства.	18	3	0	0	15	0						
Тема 2.3. Інвестиційний екологічний аудит. Аудит ризиків інновацій.	14	3	3	5	0	3						
Разом за змістовим модулем 2	59	10	6	10	30	3						
Модуль 3												
Змістовий модуль 3. Екологічний аудит різних об'єктів та видів діяльності												
Тема 3.1. Природно-ресурсний екологічний аудит. Екологічний аудит території. Екологічний аудит при ліцензованій діяльності. Екологічний аудит при приватизації, зміні прав власності. Екологічний аудит у системі управління якістю навколишнього природного середовища.	18	3	0	5	0	10						

Тема 3.2. Екологічний аудит при вивченні, використанні, освоєнні, охороні й відтворенні природних ресурсів (земельних, водних, лісових). Екологічний аудит циклу обігу відходів виробництва й споживання. Екологічний аудит природоохоронних заходів.	18	3	0	5	0	10						
Тема 3.3. Екологічний аудит у страхуванні	14	4	0	0	0	10						
Разом за змістовим модулем 3	50	10	0	10	0	30						
Підготовка та проходження контрольних заходів	16	-	-	-	-	16						
Усього годин	165	30	16	20	30	99						

5. Теми лабораторних, практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
1	Вивчення зразків нормативних документів. Закон України «Про екологічний аудит»	8	
2	Вивчення зразків нормативних документів. ISO 19011 – Настанови щодо здійснення аудитів систем управління якістю і (або) екологічного управління (Розділ 1. Сфера застосування. Розділ 2. Нормативні посилання)	6	
3	Вивчення зразків нормативних документів. ISO 19011 – Настанови щодо здійснення аудитів систем управління якістю і (або) екологічного управління (Розділ 3. Терміни та визначення понять. Розділ 4. Принципи здійснення аудиту)	6	
4	Вивчення зразків нормативних документів. ISO 19011 – Настанови щодо здійснення аудитів систем управління якістю і (або)	8	

	екологічного управління (Розділ 5. Управління програмою аудиту. Розділ 6. Аудиторська діяльність.)		
5	Вивчення зразків нормативних документів. ISO 19011 – Настанови щодо здійснення аудитів систем управління якістю і (або) екологічного управління (Розділ 7. Компетентність та оцінювання аудиторів)	8	
	Всього	36	

6. Завдання для самостійної роботи студентів

№ з/п	Види навчальної діяльності	Кількість годин	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
1	Опрацювання лекційного матеріалу	15	
2	Підготовка до лабораторних та практичних занять	20	
3	Опрацювання окремих розділів програми, які не виносяться на лекції	18	
4	Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань	30	
5	Виконання курсового проекту (роботи)	-	-
Разом з дисципліни		99	166
з них підготовка та складання контрольних заходів		16	

7. Індивідуальні завдання

1. Програма екоаудиту на підприємстві
2. Формування екологічного аудиту в країнах світу.
3. Формування екологічного аудиту в Україні.
4. Екоаудит як економіко-правовий механізм стимулювання природоохоронної діяльності підприємств.
5. Методологічна основа здійснення екологічного аудиту.
6. Опишіть досвід створення ринку (торгівлі) ліцензіями на масові види забруднення (викиди)
7. Екологічна інспекція, екологічна паспортизація, екологічна політика, екологічна мета.
8. Екологічні критерії, екологічні пріоритети, екологічні програми, екологічні системи.
9. Екологічні характеристики, екологічний аудит, екологічний менеджмент, екологічний моніторинг.
10. Екологічний підхід, система екологічного менеджменту, стандарти екологічного управління.

8. Методи навчання

за способом організації			
індивідуальний	груповий	фронтальний	диференційований
за способом надходження інформації			

усний	письмовий	експериментальний	програмований
-------	-----------	-------------------	---------------

Види контролю: попередній; поточний; тематичний; заключний.

9. Методи навчання

Словесні: лекція, розповідь, пояснення, бесіда, інструктаж;

Наочні: ілюстрація, демонстрація, спостереження;

Практичні: лабораторні роботи, практичні завдання.

10. Схема нарахування балів студентів

Оцінні бали рейтингового контролю знань студентів

Вид роботи, що підлягає контролю	Оцінні бали		Форма навчання					
	min д/з	max д/з	Кільк. робіт, оди- ниць	денна		Кільк. робіт, оди- ниць	заочна	
				min	max		min	max
1	2	3	4	5	6	7	8	9
6 семестр								
МОДУЛЬ 1								
ЗАЛІКОВИЙ КРЕДИТ 1								
Змістовний модуль 1 Теоретичні засади проведення екологічного аудиту								
Робота на лекціях	1	2	5	5	10			
Виконання лабораторних робіт	0	0	0	0	0			
Робота на практичних / семінарських заняттях	2	4	5	10	20			
Опрацювання тем, не винесених на лекції	0	0	0	0	0			
Підготовка до лабораторних / практичних занять	1	2	5	5	10			
Виконання індивідуальних завдань	0	0	0	0	0			
Проміжна сума	-	-	-	20	40			
Модульний контроль у поточному семестрі	35	40	-	35	40			
Контроль результатів дистанційного модулю	0,5	1	10	5	10			
Рейтинг за творчі здобутки студентів	0	10	-	0	10			
Оцінка за змістовий модуль 1	-	-	-	60	100	-	60	100
Модуль 2								
ЗАЛІКОВИЙ КРЕДИТ 2								
Змістовний модуль 2 Екологічний аудит об'єктів господарської діяльності								
Робота на лекціях	1	2	5	5	10			
Виконання лабораторних робіт	2	3	5	10	15			
Робота на практичних / семінарських заняттях	0,5	1	3	1,5	3			
Опрацювання тем, не винесених на лекції	0,5	1	3	1,5	3			
Підготовка до лабораторних / практичних занять	0,5	1	8	4	8			

Виконання індивідуальних завдань	1	5	2	2	10			
Проміжна сума	-	-	-	24	49			
Модульний контроль у поточному семестрі	36	46	1	36	46			
Контроль результатів дистанційного модулю	0	0	0	0	0			
Рейтинг за творчі здобутки студентів	0	5	-	0	5			
Оцінка за змістовий модуль 2	-	-	-	60	100	-	60	100
Модуль 3								
ЗАЛІКОВИЙ КРЕДИТ 3								
Змістовий модуль 3. Екологічний аудит різних об'єктів та видів діяльності								
Робота на лекціях	1	2	5	5	10			
Виконання лабораторних робіт	0	0	0	0	0			
Робота на практичних / семінарських заняттях	3	5	5	15	25			
Опрацювання тем, не винесених на лекції	0	0	0	0	0			
Підготовка до лабораторних / практичних занять	1	2	5	5	10			
Виконання індивідуальних завдань	0	0	0	0	0			
Проміжна сума	-	-	-	25	45			
Модульний контроль у поточному семестрі	30	40	1	30	40			
Контроль результатів дистанційного модулю	0,5	1	10	5	10			
Рейтинг за творчі здобутки студентів	0	5	-	0	5			
Оцінка за змістовий модуль 3	-	-	-	60	100	-	60	100

11. Методичне забезпечення навчальної дисципліни

1. Електронний та паперовий варіанти конспектів лекцій (на кафедрі та на сайті).
2. Електронний та паперовий варіанти методичних вказівок до лабораторних занять (на кафедрі та на сайті).
3. Електронний та паперовий варіанти методичних вказівок до практичних занять (на кафедрі та на сайті).
4. Електронний та паперовий варіанти методичних вказівок для виконання самостійної роботи (на кафедрі та на сайті).
5. Текстовий та електронний варіанти тестового опитування для вхідного контролю студентів з дисципліни (на кафедрі).
6. Електронний та паперовий варіанти питань для підсумкового опитування студентів з дисципліни (на кафедрі).

12. Рекомендована література

Базова

1. ДСТУ ISO 14001:2006. Системи екологічного менеджменту. Вимоги і настанови щодо застосування. — чинний з 15.05.2006 р.
2. Екологічний менеджмент: Навч. посібник / В.Ф. Семенов, О.Л. Михайлюк, Т.П. Галушкіна, Г. В. Крусір та ін. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 407 с.
3. Екологічний аудит: Навч. Посібник / В.Я. Шевчук, И » М Саталкін та ін. — К.: Символі, 1997. — 221 с.
4. Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Навроцький В.М. Екологічний аудит підручник. — К.: Вища шк., 2000. — 344 с.
5. Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Навроцький В.М. Екологічне підприємництво: навч. посібник. — К.: Мета, 2001. — 191 с.

Допоміжна

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 26.06.1991 N 1268-ХН // www.zakon.rada.gov.ua.
2. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» від 16.10.1992 № 2708-ХН// www.zakon.rada.gov.ua.
3. Закон України «Про відходи» від 05.03.98 № 187/98-ВР// www.zakon.rada.gov.ua.
4. Закон України «Про екологічний аудит» від 24.06.2004 № 1862-IV// www.rada.gov.ua.
5. Закон України «Про екологічну експертизу» від 09.02.1995* № 45/95-ВР// www.zakon.rada.gov.ua.
6. Водний кодекс України від 06.06.95 № 213/95-ВР // www.zakon.rada.gov.ua.
7. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-Ш // www.zakon.rada.gov.ua.
8. Кодекс України «Про надра» від 27.07.1994 № 132/94-ВІ // www.zakon.rada.gov.ua.
9. Лісовий кодекс України від 21.01.94 № 3852-ХН // www.zakon.rada.gov.ua.
10. ДСТУ ISO 14001:2006. Системи екологічного менеджменту. Вимоги і настанови щодо застосування. — чинний з 15.05.2006 р.
11. ДСТУ ISO 9000-2001. Системи управління якістю. Основні положення та словник. — чинний з 27.07.2001 р.
12. Анікєєва О.Ю. Система екологічного менеджменту на підприємстві та використання стандартів ISO при її впровадженні // Формування ринкових відносин в Україні. — 2006, № 2. - С. 76. 216
13. Аніщенко В.О. Еколого-економічний аналіз у системі управління природокористуванням на підприємстві // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 6. — С. 39 — 45.
14. Баб'як О.С. Екологічне право України: Навч. посібник. К.: Атіка, 2000. - 151 с.

15. Балацький О., Лук'янихін В., Лук'янихіна О. Екологічний менеджмент - проблеми і перспективи становлення та розвитку // Економіка України. - 2000. - № 5. - С. 67-73.
16. Бедрій Я.І., Джигирей В.С., Кидисюк А.І. та ін. Основи екології та охорона навколишнього природного середовища: Навч. посіб. — Львів, 1999. — 238 с.
17. Белмане И., Далхаммар К. Системы экологического менеджмента: от теории к практике. Руководство по внедрению СЭМ в соответствии с требованиями Международного Стандарта ИСО 14001. — МИИЭЭ. Лундский Университет, 2000. — 197 с.
18. Білов ТВ., Бицкевич В.І. Технології промислового менеджменту. — М.:Металургія, 2000. — 288 с.
19. Білявський Т.О., Фурдуй Л.С., Костіков І.Ю. Основи екології Підручник. — К.: Либідь, 2004. — 408 с.
20. Впровадження системи менеджменту навколишнього середовища в університеті/ М.Ф. Дмитриченко, М.М. Дмитрієв, М.І. Матейчик та ін. / Вісник НТУ. — К.: НТУ, 2009. - С. 135-138.
21. Галушкіна Т. Екологічний менеджмент в Україні // Економіка України. 1999. - № 6. - С. 78-83.
22. Горідько Н.М., Боціон А.П. До оцінювання ефективності Проекту екологічного управління // Вісник Національного транспортного університету. — К.: НТУ, 2009. — Випуск 18. — С 234.
23. Данільян О.Г., Дзьобань О.П., Панов М.І. Національна безпека України: структура та напрямки реалізації: Навч. посібник. — Х.: Фоліо, 2002. — 124 с.
24. Джигирей В.С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища: Навч. посібник — К.: Т-во «Знання», 2000. - 203 с.
25. Екологічне управління: Підручник / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін. К.: Либідь, 2004.- С.432 с.
26. Загороднюк І.О. Взаємозв'язок екологічної й економічної безпеки та її вплив на економічне зростання України // Екологія довкілля та безпека життєдіяльності. — 2005. — № 6. — С. 9.
27. Злобін Ю.А. Основи екології: Підручник. — К.: Лібра, 1998. - 248с.
28. Ілляшенко СМ., Прокопенко О.В. Формування ринку екологічних інновацій: економічні основи управління: Монографія / За ред. СМ. Ілляшенка. — Суми: ВТД «Університет, книга», 2002. — 250 с.
29. Кібич І.В. Менеджмент організації природоохоронної діяльності: Навч. посібник. — Чернівці: Рута, 2002. — 104 с.
30. Клименко Л.П. Техноекологія: Посібник. — О.: Фон і Екопрінт, 2000. — 542 с.
31. Кобецька Н.Р. Екологічне право України: Навч. посібник. — 2-ге вид., перероб і доп. — К.: Юрінком Інтер, 2008- 352 с.
32. Кобзиста О.П., Боціон А.П., Горідько Н.М. системи екологічного менеджменту для вищого навчального закладу / Зб. тез доповідей Дев'ятої щорічної Всеукраїнської наукової конференції. — Суми: Вид-во СумДУ, 2009. — Частина I - С. 113-114.

33. Кожушко Л.Ф., Скрипчук И.М. Екологічний менеджмент: підручник. — К.: Академія, 2007. — 432 с.
34. Кучерявий В.П. Екологія: Підручник. — Львів: Світ, 2000.- 499 с.
35. Малишко М.І. Екологічний менеджмент на Україні // Вісн.АН України. - 1992. - № 1. - С. 96-97.
36. Мельник Л. Г. Екологічна економіка: Підручник. — Суми: Університетська книга, 2003. — 348 с.
37. Мусієнко М.М. Екологія: тлумачний словник. — К.: 2004. - 376 с.
38. Пригара І. О. Екологічна сертифікація як один із напрямків екологічного маркетингу // Екологія довкілля та безпека життєдіяльності. — 2006. — № 3. — С.11.
39. Рябець КА. Екологічне право України. Навч. посібник. К.: ЦУЛ, 2009. 436 с.
40. Сівак В.К., Солодкий В.Д., Робулець С.В. Природоохоронні інспектування: Посібник. — Чернівці: Зелена Буковина, - 264 с.
41. Скрипчук П. Екологічна сертифікація як інструмент виробництва та споживання екологічно чистої продукції // Економічні проблеми природокористування. — 2006. — Вип. 5. — С. 29-30.
42. Шмандій В.М., Солошич І. О. Управління природоохороною діяльністю: Навч. посібник. — К.: Центр навч. літератури, 2004. - 296 с.
43. Шматко В.Г., Нікітін Ю.В. Екологія і організація природоохоронної діяльності: Навч. посібник. — К.: КНТ, 2006. — 304 с.

13. Інформаційні ресурси

1. Звіти про науково-дослідну роботу кафедри ЕХПіВ (знаходяться у НДЧ академії та у наукових керівників тем НДР).
2. Бібліотечні та патентні фонди ОНАХТ.
3. Інтернет – ресурси про сучасний стан екологічного менеджменту:
 - 3.1. www.tcolin.ru/mc/books/emas/ch1-11.html
 - 3.2. www.tcolin.ru/mc/books/emas/ch1-3.html
 - 3.3. www.cripo.com.ua/stati/rub-8/r8-s21.htm
 - 3.4. www.5balljv.ru
 - 3.5. www.worldecology.ru

Адреса бібліотек:

1. Одеська наукова бібліотека національного університету. Одеса, вул. Преображенська, 24.
2. Одеська державна наукова бібліотека ім. М. Горького. Одеса, вул. Пастера, 13.
3. Велика Одеська бібліотека. <http://virtlib.odessa.net/>
4. Бібліотека ім. М. Грушевського. <http://www.biblio.od.ua/>

Адреса та телефони книжкових магазинів:

1. „Два слони”. Одеса, вул. Пастера, 62, тел. 23-62-18.
2. „Будинок книги”. Одеса, вул. Дерibasівська, 27, тел. 22-74-50, 22-34-73.
3. „Книги”. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 2, тел. 34-27-03.
4. Книжковий супермаркет. Одеса, вул. Дерibasівська, 14, тел. 35-84-04, 35-84-05.
5. Книжкова база. Одеса, вул. Артилерійська, 11, тел. 728-98-30.

Адреса Інтернет – клубів:

1. „Ворон”. Одеса, пр. Шевченка, 10/1.
2. “Diver”. Одеса, пр. Шевченка, 1, ДК Політеха.
3. „Сателіт”. Одеса, пров. Матросова, 6. Тел: 222-876
Веб-сайт: <http://www.satellite-plus.com/cafe/>
4. „Гараж”. Одеса, вул. Канатна, 110.
5. "Mad". Інтернет-клуб, вул. Ольгіївська, 37а.
6. "Субмарина". Інтернет-кафе, вул. Преображенська, 49/51. Веб-сайт:
<http://www.submarine.od.ua/>
7. "К". Інтернет-клуб, вул. Софіївська, 26.
8. "Фараон". Інтернет-клуб, вул. 10 Апреля, 7.
9. "Клан". Інтернет-клуб, вул. Дегтярна, 22.
10. "Компьютерный клуб". Інтернет-клуб, пл. Соборна, 14.
11. "Кактус". Інтернет-клуб, вул. Янचितського, 7.
12. "Мэверик". Інтернет-клуб, вул. Піонерська, 5в.
13. "Планета Інтернет". Інтернет-клуб, вул. Рішельєвська, 58.
14. "Сан-нет". Інтернет-клуб, вул. Тіраспольська, 11.
15. "SE". Інтернет-клуб, вул. Прохорівська, 14.
16. "3D". Інтернет-клуб, вул. Академіка Корольова, 94.
17. "Аватар". Інтернет-клуб, вул. Валентини Терешкової, 8а.
18. "Дунай". Інтернет-клуб, вул. Польська, 8.
19. "Інтернет-клуб", вул. Жуковського, 22.
20. "Net-centre". Інтернет-клуб, вул. Єкатериненська, 75.
21. ООО "Лада". Інтернет-клуб, вул. С. Ядова, 4а, тел: 34-25-69.
22. "Пирамида". Інтернет-клуб, вул. Новосельського, 21.
23. "64". Інтернет-клуб, вул. Пушкінська, 64.
24. "Stinger". Інтернет-клуб, вул. Торгова, 29.
26. " Mouse Club ". Інтернет-клуб, пер. Чайковського, 16. Тел: 715-02-19.
Веб-сайт: <http://www.cybermouseclub.com>
27. "MoUsE 2". Інтернет-клуб, гер. Сталінграда, 30 (Біля КВІНу).
28. "New Century". Інтернет-клуб, вул. Буніна, 33 (на розі
Олександрівського проспекту).
30. " @net" Інтернет-клуб, вул. Базарна, 67 (вхід з вул. Преображенської).
31. "Soldier of Fortune". Інтернет-клуб, вул. Княжеська, 40 (район Нового р-
ку).
32. "Neo Club". Інтернет-клуб, вул. Рішельєвська (Леніна), 58. Тел: 21-78-60
Веб-сайт: <http://www.neo-club.net>
33. «HaCк oFf». Інтернет-клуб, вул. Жуковського, 37а.

34. "Денвер". Інтернет-клуб, пр-т Миру/Жуковського, 33.

35. «Еретик». Адреса: вул. Льва Толстого, 11. Тел: 26-97-58.

Веб-сайт: <http://www.heretic.odessa.ua>

36. «Арена». Адреса: проспект Ак. Глушка, 8. Тел: 44-00-57.

Веб-сайт: <http://www.arena.odessa.ua>

37. «Логин». Адреса: Ак. Філатова, 40. Тел: 735-59-55.

Веб-сайт: <http://www.farlep.net/~login>